

SİYASAL KAYITSIZLIK: APATİ

POLITICAL CARELESSNESS: APATHY

Orhan BİNGÖL*

ÖZET

Siyaset, geçmişte olduğu gibi bugün de hararetli bir alandır. Modern devlet ve toplumlarda siyasetle ilgili bazı tartışma başlıkları seçimler, hükümetler ve ideolojileri, anayasalar, siyasi partilerin faaliyetleri ya da siyasal katılım şeklinde sıralanabilir. Bu liste özellikle siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisi gibi disiplinlerin dikkatini çekmektedir. Bunların haricinde siyasette apati denen bir olgu da vardır. Temel anlamıyla siyasal lakaytlık, boş vermişlik veya siyasal katılımsızlık olan apati siyaset odaklı diğer konular kadar önemlidir, önemszenmelidir. Çünkü modern demokrasilerde siyasi devinimlerin yapısı, rotası ve hızı ne kadar kadar tayin ediciyse apati gibi siyaset dışılığın varlığı da o denli yol değıştirici olabilir. Dolayısıyla önemle dikkate alınan siyasal katılımın yanında, siyasete uzaklığı anlatan apatiye de eğilmek gerekir. Bu çerçevede apati nedir? Sınırları nerelerde başlayıp bitmektedir? Apati psikolojik geri planlarla mı yoksa toplumsal süreçlerle mi daha ilgilidir? Apati hangi toplumsal sonuçları üretebilir? gibi sorular bu makalenin üzerinde çalıştığı ana noktaları işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Birey ve Toplum, Siyaset, Katılım, Apati

ABSRTACT

Politics is fervent issue today as in the past. In modern states and societies some of the discussion headings relevant to politics can be arrayed as elections, governments and their ideologies, constitutions, political parties' activities or political participation. This list especially brings to disciplines' such as political science and political sociology attention. Apart from these, there is also another phenomenon which is apathy in politics. Apathy that its basic meaning is political carelessness, free-riding or political non-participation is as important as politics-oriented other subjects and it should be considered important. Because political actions' structure, route and velocity are dominant to the extent that existence of non-politics as apathy may be change route in modern democracies. Therefore apathy which indicates political standoff must be taken in consideration, in addition to participation which is always considered in political sphere. In this context what is the apathy? Where do its borders start and finish? Is apathy more related to psychological backgrounds or social processes? Which social results does it produce? These questions and so on refer basic points which are examined in this article.

Key Words: Individual and Society, Politics, Participation, Apathy

GENEL OLARAK SİYASET VE APATİ

Siyasetin, devlet yönetimine ilişkin faaliyetler, iktidar mücadelesi ve değerlerin otorite yoluyla dağıtılması gibi temel anlamları bulunmaktadır (Dursun, 2012: 4, 5). Bu kapsamda siyaset, yönetenler ve yönetilenler olmak üzere hemen herkesin eylemlerinde etkin olmaktadır. İnsan eylemlerinin belli bir kesimine ışık tutan siyaset bilimi, çeşitli yönleri arasından bireylerin

* Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, orhanbingol@gumuhane.edu.tr

siyasi işlerine, edimlerine ve ilişkilerine eğilmektedir. Bireyler, siyaset bilimi ve de siyaset sosyolojisi içerisinde, siyasi eğilimleri, düşünceleri ve eylemleriyle okunmak istenir. Bu noktada siyaset bilimi ile onun ele aldığı bireye dair geniş ve yaygın bir ifadeye yer verilebilir: “Siyaset bilimi siyasal yaşamda bireyleri ilgilendiren siyasal sorunları, bunların oluşturduğu hareketli ve sürekli bir değişim içinde olan toplumsal yapı ve ilişkileri, siyasal aktör ve örgütleri, siyasal sistemi etkilemeye çalışan grupları, siyasal sistemin kurallarını, siyasal gelişmenin dinamiğini, düzeyini, alan ve şartlarını, siyasal kültürü ve davranışları... inceleme alanı olarak seçmiştir”(Erkul, 1999: 1). Siyaset biliminin bu içeriği, kendi sınırlarına giren her ögenin bir diğeri kadar önemli olduğunu yinelemektedir. Söz konusu o öğelerden biri de apatidir.

Apatiyi, hem bireysel açılımları hem de toplumsal öğeleriyle birlikte ele alırken bir gerçeği anmak gerekir: İnsanın davranışlarını kendi içinde/kişisel olarak değerlendirmek güç bir şeydir. İnsani eylemleri sayısız türdeş örneğiyle yani toplumsal yönleriyle çözümleyebilmekse daha zor bir iştir. Bu zorluk siyasal eylemler açısından da geçerlidir. Öyle ki toplum, iktidar ve eylem bağlamında düşünüldüğünde “her şey (ya da hemen hemen her şey) kısmen siyasaldır ve hiçbir şey (ya da hemen hemen hiçbir şey) tümüyle siyasal değildir”(Duvarger, 2002: 18). O nedenle siyaset, dozajı değişmekle beraber çeşitli bireysel tutumları ve toplumsal eylemleri mutlaka etkilemektedir.

Bu noktada apati, bireysel ve sosyal yaşamın hemen her alanı için kullanılacak bir terimdir. En genel haliyle “apati, motivasyon kaybına bağlı olarak amaca yönelik eylemlerin anlamlı ölçüde azalmasıdır”(Ulaş vd, 2006: 1). Buna göre bireyler, kişisel ve sosyal hayatlarının rutin akışını sağlayan anlamı ve amaçlı eylemlerinden apati nedeniyle geri çekilmekteledir. Apatinin siyasetteki karşılığı da benzer içeriktedir. Siyasal açıdan apati, siyasete karşı temelde aldırmaçlık, pasiflik, başına buyrukluğ, umursamazlık gibi durumları işaret etmektedir. Böyle düşünüldüğünde apatinin görüldüğü yerde kesin olarak bulunmayan ilk şey, her türlü siyasal katılımın (oy verme, mitinglere eşlik etme, seçimlerde aday olma, siyasi örgüt kurma, örgütlerde yönetici ya da üye olma, siyasi haberleri takip etme, partiler ve liderlerine sempatanlık vb.) yokluğudur. Dolayısıyla bu yokluk ilişkisi dâhilinde apati ile siyasal katılım arasında kesin bir kontrast söz konusudur. Zaten apatinin siyasetle ilişkilendirildiği değişmez merkez genellikle siyasal katılım etrafında oluşturulur.

Dursun’a göre (2012: 103) siyasal katılımın temel amaçları çeşitli eylem ve davranışlar yoluyla siyasal yöneticileri belirlemek, yöneticilerin aldıkları veya alacakları kararlara etki edebilmek şeklinde öne çıkmaktadır. Bunun yan anlamlarından biri pek çok siyasal katılım türünün bulunduğunu vurgulamaktadır. “Örneğin kişiye bağlılığa dayanan katılma, dayanışma katılımı, çıkara dayalı katılım, yurttaşlık katılımı, cihat katılımı”(Erkul, 1999: 25) gibi siyasal katılım tiplerinden söz edilebilir. Apati ise siyasal katılımın tüm biçimlerinin dışında duran düşünceleri, tutumları, inanış ya da davranışları içermektedir. Çünkü “apati, sisteme ve kararlarına ilişkin kayıtsızlık, ilgisizlik olarak tanımlanan bir duygudur. Sisteme karşı ilgisiz ve ona kendi dışında bir yapı olarak bakan bireyde siyasal yabancılaşma olacağından böyle birinin siyasal katılımından söz etmek mümkün değildir”(Erkul, 1999: 43).

Bu noktada iki açıya yoğunlaşmak gerekmektedir. İlkinde göre apati bireysel duygu, tutum ve davranışlara ilişkindir. Apati bu haliyle bireyin bizzat kendisiyle ilgili görünmektedir. İkinci olarak apati bireyin kendinden fazlasına açılarak (oraya/sosyale ve siyasete katılmaması nedeniyle) toplumsal bir boyuta geçmektedir. Zaten siyasal katılımın kendisi gibi bunun tersi olan apati de “...sosyal bilimciler açısından iki boyutta ele alınmaktadır. Birincisi, sosyal bir olguyu irdelemek ve çözümlemek için bireyden hareketle topluma gitmeyi, diğeri ise toplumun kendinden hareketle konuyu incelemeyi hedeflemektedir”(Erkul, 1999: 29).

İki yaklaşımın ortak paydası ise apatinin bir davranış biçimi olarak kabul edildiğidir. İçeriden ve dışından gelen uyarıcıların birey tarafından yorumlanmasıyla ortaya çıkan davranışlar, apati zemininde düşünüldüğünde bir tür sonuç olarak değerlendirilebilir. Ancak davranışların apatiyle sonuçlanmadan önce psikolojik ve sosyolojik gerekçeleri yani apatik davranışların kişisel ve toplumsal arka planları incelenmelidir. Bu ikili perspektifin takibiyle yapılacak çözümler için apatinin önce kişisel/psikolojik yanlarına sonra toplumsal/sosyolojik taraflarına bakılabilir.

APATİNİN KİŞİSEL AÇILIMLARI

Bireysel bazda ele alındığında apatinin üç ana bileşeni olduğu görülmektedir. Buna göre “apatinin duygusal, bilişsel ve davranışsal boyutları vardır. Örneğin... girişim eksikliği apatinin davranışsal bulgularıdır. Apatinin bilişsel bulguları ilgi eksikliği ve geleceğe yönelik plan yapma yetersizliği, duygusal bulguları ise yüzeysel duygulanım ve kayıtsızlıktır”(Ulaş vd, 2006: 1). Bu sayılanlara bakıldığında apatinin bazı bilişsel süreçlerle ve duygularla beslenen bir davranış tarzı olduğu söylenebilir. Apatinin davranışsal boyutu bu metnin tamamında zaten ele alındığından burada apatik bir tutumun ve davranışın ortaya çıkışında önce bilişsel sonra duygusal bileşenlere ayrı ayrı bakılabilir.

Bilişsel süreçler bireyin genel olarak anlama, anlamlandırma, öğrenme ve bilme gibi temel zihinsel etkinliklerini içerir. Bireyin bilişsel faaliyetlerini ön plana koyan bilişsel psikoloji “bilginin algılanış ve işleniş süreçlerinin davranışlara olan etkisine yoğunlaşır”(Cemalcılar, 2012: 12). Buna göre apatinin bilişsel kökenleri bireyin zihninde siyasete dair yer etmiş (ya da edememiş) kavramlar, anlamlar ve bilgilerle ilgilidir. Bunları edinmek ve yorumlamak aynı zamanda birer aşama olduğundan, bilişsel faaliyetler bireyin gelişim ve öğrenme süreçleriyle de yakınlık gösterir. Bu noktada bilişsel açıdan sorulacak olan soru bireyin siyasetle ilgili şeyleri zihnine nasıl, ne biçimlerde, ne kadar ve ne zaman kodlamış (veya kodlamamış) olduğudur.

Psikolojinin genel geçer ön kabullerinden birine göre bu soruların yanıtları bireyin çocukluğuna ve ilk yakın sosyal çevresine kadar dokunur. Örneğin “Hyman’e göre bireyler siyasal tutumlarını, yaşantılarının çok erken döneminde ve bir bütün olarak öğrenir, sonradan da bu tutumlara sadık kalırlar. Böylece istisnalar dışında kalan yetişkinlerin siyasal davranışlarını değiştirmek mümkün değildir”(akt. Duvarger, 2002: 102). Buna göre bireylerin büyük çoğunluğu siyasetin ne olduğunu, ne olması/olmaması gerektiğini ya da kendilerinin siyasetin çeşitli düzey ve alanlarındaki yerini henüz küçük yaşlardayken öğrenmektedirler. Bireylerin bu süreçte yararlandıkları birincil kaynaklar ise aileler ve küçük sosyal çevrelerdir. Şayet bireyler bu kaynaklardan kuvvetli ve doğru siyasal mesajlar alamazlarsa siyasi konulardaki tutumları, bilgi ve hevesleri yeterince gelişmeyebilir. Buna bağlı olarak “siyasal olgulardan hiç haberdar olamayan bireylerde, bilmemekten kaynaklanan bilinçsiz bir ilgisizlik durumu görülebilir”(Erkul, 1999: 80). Öyleyse bireylerin siyasal ya da değil herhangi bir bilgi birikimine, doğru ve yeterli bir bilince erişmeleri yalnızca kendilerini bağlayan bir süreç değildir. Tersine bir siyasal bilinç edinmemiş bireyler, bu halleriyle, içinde yetiştikleri kültürel ve siyasal sistemlerin ürünleri olarak düşünülebilir. Çünkü “bireylerin katılma haklarına sahip çıkabilmeleri ve katılacak konu hakkında bilgi sahibi olabilmeleri için, eğitim sisteminin toplumsallaşması gerekmektedir”(Hatipoğlu, 2004: 398). Eğitim sisteminin toplumsallaşması ise toplumsal yapının genel özelliklerinden ve güzergâhından ayrı tutulacak bir şey değildir. Fakat bu, apatinin daha çok toplumsal arka planlarıyla ilgili olduğundan apatinin kişisel açılımlarına yeniden dönülmelidir.

Yukarıda bahsedildiği üzere bireye aktarılan siyasal bilgilerin eksik ya da hatalı olabilmesinin yanında, söz konusu mesajların iletiliş tarzı da bireyin siyasal davranışları ve tutumları üzerinde baskın görünmektedir. Kışlalı’ya göre (2008: 139) “kişinin siyasal tutum ve

davranışlarının oluşumunda rol oynayan deneyimlerinin başında siyasetle doğrudan ilgili olanlar gelir. Örneğin, kişinin ailesinden başlayarak karşılaştığı otorite ile ilgili ilişkilerinin, onun siyasal tutumunun belirlenmesinde özel bir yeri vardır”. Bu bakımdan bireyin aile içinde yaşadığı otorite ilişkileri katı mı yoksa gevşek midir? Birey özgürlükçü veya baskıcı bir ortamda mı yetişmiştir? Bireyin kurduğu temel kişisel ve sosyal bağlar geleneksel mi yoksa modern kalıplar mı içermektedir? şeklindeki merak konuları, bireye verilen siyasal mesajların tarzları, verilmiş biçimleri ve inandırıcılıklarıyla direkt ilgilidir. Dolayısıyla siyaseti sahici, tutarlı, ılıman kaynak ve yollarla deneyimleyen bireylerin, siyasete karşı buna uygun tutum ve davranışları geliştirmeleri beklenir.

Apatinin bireysel açıklamalarında son olarak duygusal boyuta değinilmelidir. Çünkü duygular, tutum ve davranışları besleyen önemli bileşenlerdendir. Bu açıdan “siyasal davranışı etkilediği saptanmış olan psikolojik değişken, etkinlik duygusudur... Çevrelerini etkileyebildiklerini, denetleyebildiklerini düşünen kimseler her türlü toplumsal faaliyete daha çok katılma eğilimi göstermektedirler”(Aslan, Güldiken, 2006: 32). Bireyin siyasete katılımına tesir eden etkinlik duygusu iki taraflı ele alınabilir. Birincisi bireyin daha çok kendine yönelik olan duygularıyla ilgili gibidir. Bu anlamda birey, kendine karşı duyduğu özgüven, cesaret ve etkinlik duygularında bir sorun yaşıyor olabilir. Böyle bir birey çevresine karşı aktif olmayı büyük olasılıkla daha başından denemeyecektir. Çünkü girişimlerinde başarısızlık yaşayarak hayal kırıklığı, mutsuzluk, pişmanlık gibi duyguları tadabileceğini peşinen kabullenmiş gibidir. Buna bağlı olarak bireyde siyasal “...alanın görevlilerinin bulunduğu, onların bu işi daha iyi bilecekleri ve işlerin yolunda gittiği, yolunda gitmese bile düzeltmeye kendisinin gücünün yetmeyeceği nedeniyle katılmama görülebilir”(Erkul, 1999: 80).

Siyasal katılımdan uzak durmanın etkinlik duygusuyla öteki bağlantısı, bireyin, içinde bulunduğu sosyokültürel yapıya karşı taşıdığı duygularla kurulabilir. Örneğin birey, kendini, etkileşimde bulunduğu sosyal dünyanın ve siyasal yapının bir parçası, bir üyesi olarak hissetmeyebilir. Bu, mevcut sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yapı ile birey arasında bulunan duygusal bağlardaki iletişimsizliğin, kopukluğun veya yabancılaşmanın hem gerekçesi hem de göstergesi sayılabilir. Söz konusu durum tamamen bireyin penceresinden öyle görünüyor olabileceği gibi, bazen, sosyokültürel yapı da bunda pay sahibidir. Sonuçta apati, birey ile onun etrafını saran sosyal ve siyasal çevrelerin karşılıklı olarak yeterince iç içe geçmediğinde görülmektedir. Bireyin sosyal yapıyla kuracağı böylesi ilişkilerin tersinde ise apati yerine siyasal katılım oranı büyüyecektir. Bu anlamda “toplumla özdeşleşme derecesi yükseldikçe, bireylerin toplumsal sorunları kendilerinden ayrı görmeyerek onlarla ilgilenme ve siyasal katılmaya yönelme düzeyleri artmaktadır”(Hatipoğlu, 2004: 401). Nitekim etkinlik duygusu Dilber’in çalışmasında da (2013: 10, 11, 12, 13) siyasal katılım davranışına yansımaları açısından olumlu psikolojik değişkenlerin başında sayılmış ve bu duygu ile siyasal katılım arasındaki anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Bu aşamada konu, bireylerin toplumla özdeşleşmeleri noktasına dokunarak apatinin toplumsal yüzüne yoğunlaşmaktadır.

TOPLUM, BİREY VE APATİ

Apati de dâhil çeşitli tutum ve davranışların toplumsal açıklamalarına gidildiğinde eylemler üzerinde kültürün egemenliğiyle karşılaşmaktadır. Bu açıdan kültür, bireysel dışavurumlar şeklinde ortaya çıkan davranışlara genel ve harici karakter katan bir atmosferi karşılamaktadır. Böyle bir yaklaşımdan yol alan “toplumcu görüşe göre bireysel davranış neden değil sonuçtur. İnsanı tanımlayan davranış, toplum üyeliğidir”(Erkul, 1999: 29-30). Bu sebeple bireysel farklılıklara ve davranışlara öncelik tanıyan psikolojinin tersine sosyolojide bireylerin toplum üyesi olmaları bakımından taşıdıkları benzerliklere ve paydaşıklara önem verilir. Çünkü sahip olunan ortaklıklar bireylerin sosyal eylemlerinde son derece etkilidir. Bu noktada demografik kategoriler, apatik eğilim ve davranışların toplumsal yorumlarında elverişli başlangıç yerleridir. Öyle ki demografik açıdan paralellik taşıyan bazı kesimlerde apatiye daha

çok rastlandığı tespit edilmiştir. Örneğin “yapılan tüm araştırmalarda bireyin yaşının siyasal tercihlere etki ettiği ve değişime sebep olduğu görülmektedir... Gençlerde ve ileri yaşlardaki bireylerde katılım, orta yaş grubuna karşı daha düşüktür”(Erkul, 1999: 32). Bir demografik unsur olarak yaş değişkeni, siyasete katılımı ya da kayıtsızlığı belirleyecek güce tek başına sahip olmayabilir. Ancak yaş ölçütlü nüfus kategorilerine siyasal, kültürel ya da ekonomik toplumsal konumlar eklendiğinde yaşın katılım üzerindeki ağırlığı yükselmektedir.

Bir başka demografik nitelik olan cinsiyetin de siyasal tutum ve eylemler üzerinde etkin olduğu bilinmektedir. Örneğin “genel olarak kadınların ve erkeklerin siyasete katılımları arasında farklılıklar söz konusudur ve bunlar bireysel tercihlerin bir sonucu olarak düşünülse de daha çok toplumda var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin siyasi katılımlar üzerindeki etkisidir”(Ertan, 2011: 109). Buradan çıkan yargıya göre siyasete katılıp katılmamanın yalnızca demografik bir özellik gibi duran kadın ve erkek oluştan fazlası vardır. Kadınlar ve erkekler arasındaki siyasal katılım asimetrisi, biyolojik veya demografik faktörlere değil, daha çok toplumsal geri planlara yaslanmaktadır. Özellikle ataerkilliğin ve gelenekselliğin egemen olduğu toplumlarda kadınlar, aktif siyasetin uzağında tutularak bağımlı ve adeta birer yardımcı katılımcı pozisyonunu paylaşmaktadırlar (Menteşe, 2014: 107). Dolayısıyla toplum, toplumsal cinsiyetleri nedeniyle kadın ve erkeğe birbirinden farklı ve eşitsiz imkânlar, statüler, roller dağıtarak onların siyasal tutum ve davranışlarında taraf olmaktadır.

O halde yaş, cinsiyet, ekonomik gelir ya da medeni hal gibi değişkenler bazı demografik ortaklıkları vurguluyorsa da aslında apatinin toplumsal yönüne işaret etmektedir. Çünkü demografik dağılımlar temelde toplumun genel yapısını resmetmektedir. Örneğin siyasal katılıma etki eden kadın erkek eşitsizliğine dair demografik verilerin grafikeri aslında toplumun kendisidir. Farklı eğitim düzeyleriyle ilgili oranlar da birtakım toplumsal gelişmelerle şekillenmektedir. Siyasete uzaklığı ve yakınlığı belirleyebilen ekonomik gelir ayrılıkları yine toplumun altyapısıyla ilgilidir. Dolayısıyla apatinin toplumsal kökenleri muhakkak toplumun mevcut yapısı ve kültürüyle ilişkilidir. İşte bu noktada demokrasiden söz edilmelidir. Çünkü demokrasi toplumların hem siyasal haritalarına hem de kültürel yapılarına radikal olarak işlemiştir, işlemektedir. Özellikle kültürel anlamda demokrasi, toplumların ideal ve gerçek kültürlerinin çeşitli açılardan okunmasında kullanılan başlıca kriterlerdendir. Demokrasiye burada önce bir siyasi yönetim şekli olarak eğilip oradan da apatiyle olan ilişkisine geçilebilir.

Yönetim biçimi açısından demokrasi ile siyasetin birlikteliğinde devlet, merkezi bir yerdedir. Öyle ki “devlet bulunmayan yerde siyaset yoktur; siyaset bulunan yerde de kesinlikle devlet vardır. Dolayısıyla siyasal katılıma, devlet yönetimine katılıma sorunu olarak da tanımlanabilir”(Eroğul’dan Akt. Hatipoğlu, 2004: 397). Burada önemli olansa siyasi katılımın yolları ve hedefidir. Demokrasiye siyasete katılımanın başlıca amacı devlet yönetimine müdahale etmektir. Devleti demokrasiyle yönetmek istemektir. Bu hedefin sahiciliği ve gerçekleşme derecesi iki şeyle ilgilidir. Birincisi, devlet denen aygıtın toplumdaki algısına, yerine, yapısına ve yaptıklarına ilişkindir. Bu bakımdan devletin toplumla kurduğu demokratik ilişkiler, toplumun devlete yönelik tepkilerini şekillendirerek birer etkileşime dönüşecektir. Söz konusu etkileşimde devlet, demokrasiyle işlediği ve değiştiği hususlarında güçlü refleksler taşıyarak ne kadar şeffaf ve demokratik olabiliyorsa, toplumu bu konudaki siyasal katılıma o oranda teşvik ve ikna edecektir. Bu açıdan “katılınacak varlığın yani devletin, katılanları muhatap kabul etmesi gerekir. Katılanlar, eylemlerinin somut sonuçlarına ve değişikliklere yol açtığını görmezlerse bir süre sora katılıma anlam ve değerini kaybedecektir”(Hatipoğlu, 2004: 399). Dolayısıyla apati, devletin demokratikliğine ve demokrasiyle yönetilirliğine dair toplumun yaşadığı çeşitli hayal kırıklıklarının, haksızlığa veya birtakım çifte standartlara maruz kaldığı kanısının bir eseri gibi görünmektedir. Çünkü devletin idaresi veya temsili anlamında “demokrasiyi tanımlayan yalnızca... çoğunluğun egemenliği değildir, demokrasi her şeyden önce bireylere ve topluluklara ait tasarımlara saygıdır”(Touraine, 2002: 100). Bu sebeple, bazı

toplumsal kesimlerin, devletin bu konulardaki saygısını layıkıyla bulamadıkları düşüncesiyle apatiye yaklaşımları olası durmaktadır.

Öte yandan, devletin demokratik yapıda olup olmaması ile demokratik yollarla yürütülüp yürütülmediği aynı şeyler değildir. Ancak bunlarla ilgi izlenimler birbirine mutlaka geçmektedir. O nedenle siyasi demokrasinin bizzat kendisine ya da başlıca aracı olan seçimlere karşı toplumdaki inanç ve katılım erozyonu özellikle bu noktada anlamlı görünmektedir. Diğer ifadeyle, seçimlere ve dolayısıyla devlet yönetimine katılmama, apatinin önemli toplumsal açılımlarından bir diğeridir.

Zaten “demokrasinin, en iyi biçimde katılım ve eylemle öğrenildiği bilinmektedir... Çağdaş demokrasiler üzerine yapılan araştırmalar göstermiştir ki demokrasinin performansını belirleyen, yurttaşların siyasete katılımı ve aktif olmaları, yani yurttaşlık bilincinde olmalarıdır”(F. Gündüz, M. Gündüz, 2002: 15, 39). Buna göre çağdaş yurttaşlık bilincini taşımanın ve ifade etmenin en açık göstergelerinden biri seçimlerde aday, çalışan ve seçmen olarak yer almaktır. Gerçi seçimler kendi içinde birçok problem taşımaktadır. Örneğin “her şeyden önce halkın unutmaya yeteneği sınırsızdır; seçmenler yöneticileri genellikle son altı aylık siyasetleriyle yargırlar... İkinci olarak, halkın aynı zamanda çok çabuk kanması, yönetenlere iyi bir propaganda ile birçok şeyi halka kabul ettirme olanağı verir. Nihayet seçmenler demagojiye çok duyarlıdır”(Duvarger, 2002: 56). Bunlara rağmen seçimler, içinde bulunulan siyasi yapının yürütülmesindeki başlıca kanallar olarak kullanılmaktadır. Seçimler aynı zamanda tabi olunan yönetimin iyileştirilmesi niyetiyle toplumca iletilen resmi mesajlardır. Ve seçimler, seçmenler açısından mevcut yönetimlerin değiştirilmesinin en geçerli ve makul yöntemi olma özelliğini taşımaktadır. Bu yüzden seçimler, hali hazırdaki temsilcilerden memnuniyet duyuluyorsa onu korumanın, hükümetlerden şikâyet ediliyorsa demokratik yollarla onu uyarmanın ya da yerinden uzaklaştırmanın en önemli araçlarıdır.

Ne var ki toplumun gerek devletle gerek temsilcileriyle ve gerekse seçimlerle ilgili tüm bu bağları; farkındalıkları, aymazlıkları, avantajları ve dezavantajları sonunda demokrasinin kültürel tarafını tırnak içine almaktadır. Çünkü devlet, hükümetler ya da bunlara dokunabilmeyi sağlayan seçimler sonuçta toplumun kendi içinden çıkardığı, kendinin yarattığı vasıtalarıdır. Buna göre bir toplumda demokrasi kültürü ne kadar zenginse; sosyal ve siyasi özgürlükler, insan hakları, siyasal bilinç ve/veya çok kültürlülük ne kadar gelişmişse, toplumun, devleti ve hükümetleri, seçimleri, siyasi partileri veya örgütleri oluşturma stilleri o ölçüde demokratikleşecektir. Bu, aynı zamanda apatinin körelmesine ve demokrasinin profesyonelleşmesine de hizmet edecektir. Çünkü gerçek ve ileri demokrasilerde siyasal olana, siyasal alana karşı kayıtsızlık, kültürel anlamda kabul edilemez bir şeyi yansıtmaktadır.

Öyleyse apatinin toplumsal kaynakları, toplumların kendileriyle kuracakları monologlarda aranmalıdır. Söz konusu monolog siyaset başlığıyla yürütüldüğünde buna en uygun güncel dilin demokrasi olacağı açıktır. Ve yerine henüz daha fonksiyoneli gelmemiş olan demokrasi, gerçekten istenmesi durumunda “ona layık olanların sistemi”(Saim, 2000: 310) olarak anlaşılmaktadır. Bu da yine toplumların kültürel gelenek ve geleceklerinin bir yansıması gibi durmaktadır.

SONUÇ

Yaşamın neredeyse her alanında görülebilen apati genel bir atalet durumudur. Apatinin belli başlı özellikleri aynı zamanda onun birer dışavurumudur: Apati ilgisizlik, takipsizlik, duygusuzluk veya eylemsizlik olarak vücut bulur. Daha özele inildiğinde apati, siyasal düşünceler, eğilimler ve davranışlar havzasında da bulunur. Bu bakımdan apati siyasal olan hemen her şeye; devlete, hükümetlere, siyasetçilere, örgütlere, aktivitelere, seçimlere karşı nötr ve dolayısıyla karşılıksız olma pozisyonudur.

Hem bireyler hem de toplumsal kesimlerce ortaya konduğundan apatinin temelde iki yönü bulunmaktadır. Birbirleriyle iç içe geçmiş bu boyutlar, apatiye, birey-toplum bütünlüğünde bakmayı gerektirir. Bu bütünün bir kısmı apatinin kişisel tarafına ilişkindir. Bazı kişiler siyasete karşı neden lakayt ve tepkisiz haldelerdir? Söz konusu sorunun cevabı apatinin zihinsel, duygusal ve davranışsal bileşenlerine ilişkindir. Buna göre bireyler siyasal bilgileri, tecrübeleri, birikim ve hisleriyle ilgili eşiklerinde yetersizlik, olumsuzluk ve pasiflik yaşamaları sebebiyle apatiyi deneyimlemektedirler. Apatiye neden olabilen bu kişisel nitelikler, bireylerin aynı zamanda öğrenmeyle ilgili yaşantılarına değindiğinden apati bireylerin toplumsallaşmalarıyla da doğrudan ilgilidir.

Her birey bir toplum ve kültürün içerisine doğarak, o kültürün sosyalizasyon aşamalarından geçmektedir. Bu süreçte toplum, kendi kültürüne has siyasal karakteristiklerini aile, hukuk, eğitim, medya gibi çeşitli ideolojik araçlarla bireylere işlemektedir. Onları siyasal ya da apatik tutum ve eylemlere karşı olumlu ve olumsuz açılardan yönlendirmektedir. Böyle bir sosyolojist yaklaşımla alındığında apati, toplumun ve (o topluma ait olması açısından) yerel kültürün birey üzerindeki egemenlik göstergelerinden birini örneklemektedir.

Kültürün küresel yönü ve hareketleri göz önüne alındığıdaysa demokrasinin kültürler üzerindeki görece ağırlığını teslim etmek gerekmektedir. Yaygın konsensüse göre demokrasi, pek çok kültürün yakın geçmişinde etkin rol oynayarak bunu gelecekte de sürdüreceği benzetilmektedir. Hem siyasal hem de kültürel açılardan bakıldığında demokrasi, yüksek hassasiyet, geniş katılım ve bunların bilincinde olmayı gerektirdiğinden demokrasinin içerisinde apatiye yer olmadığı açıkça görülmektedir. Bu anlamda apatinin varlığı ve oranları, yerel ve evrensel kültürel akışlarda toplumların başarısız toplumsallaşmalarının bir sonucu olarak yorumlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aslan, Mehmet, Güldiken, Nevzat. (2006) *Siyasal Katılma*, İstanbul: İskele Yayıncılık.
- Cemalcılar, Zeynep. (2012) *Psikolojinin Tanımı ve Kapsamı*, (Psikolojiye Giriş/Editör: Zeynep Cemalcılar), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi No: 1652.
- Dilber, Fadime. (2013) “Siyasal Katılma Etki Eden Psikolojik Faktörler ve Seçmen Tercihine Etkisi: Karaman Seçmenleri Üzerine Bir alan Araştırması”, *Akademik Bakış Dergisi*: 35/Mart-Nisan, s. 1-21
- Dursun, Davut. (2012) *Siyaset ve Birey: Siyasal Katılma*, (Siyaset Bilimi/Editörler: Davut Dursun, Mustafa Altunoğlu), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi No: 1637.
- Duvarger, Maurice. (2002) *Siyaset Sosyolojisi* (6. Basım), (Çeviren: Şirin Tekeli), İstanbul: Varlık Yayınları.
- Erkul, Ali. (1999) *Bazı Sosyoekonomik Faktörlerin Oy Verme Davranışına Etkilerinin Tespiti*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Ertan, Cihan. (2011) “Siyasi Katılım, Tutum ve Davranışlarda Kadın ve Erkek Arasındaki Farklılıklar”, *Mediterranean Journal of Humanities*: 1/1, s. 105-110.
- Gündüz, Ferhan, Gündüz, Mustafa. (2002) *Yurttaşlık Bilinci*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hatipoğlu, Atakan. (2004) “Siyasal Katılım Eşitsizlikleri ve Türk Parlamenter Kimliği”, (IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi-Değişen Dünya ve Türkiye’de Eşitsizlikler), Ankara:

Sosyoloji Derneği Yayınları.

Kışlalı, Ahmet Taner. (2008) Siyaset Bilimi (13. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi.

Menteşe, Sabit. (2014) “Siyasette Kadının Yeri ve Önemine İlişkin Bir Araştırma: Tunceli İl Örneği”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: 16/1, s. 83-113

Sezen, Saim. (2000) Seçim ve Demokrasi (2. Basım), Ankara: Gündoğan Yayınları.

Touraine, Alain. (2002) Demokrasi Nedir?, (Çeviren: Okay Kunal), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ulaş, Halis, Fidaner Hüray, Tunca, Zaliha, Yıldız, A. (2006) “Kolloid Kist Operasyonuna Bağlı Apatinin Bromokriptin ile Tedavisi: Bir Olgu Sunumu”, Klinik Psikofarmakoloji Bülteni: 16/4, s. 1-4.